

УДК 316.34+008

ТРАНСГЕНДЕРНІ ОБРАЗИ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИК

Тормахова Анастасія Миколаївна, кандидат філософських наук,
Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ
tormakhova@ukr.net

Окреслено трансформації, що стосуються значення трансгендерних образів у мистецтві, що передбачає розкриття зв'язків між світоглядними чинниками, специфікою суспільного розвитку та втіленням їх у практичному вимірі. Розглянуто роботи американських авторів, що входять до масиву трансгендерних досліджень, що дають змогу казати про новий підхід у розумінні гендеру, гендерної ідентичності та трансгендерності. Визначено, що це – напрям міждисциплінарних досліджень, представниками якого є Дж. Хелберстам, С. Страйкер. Виокремлено низку ключових аспектів теоретичних концептів сучасних авторів, які розробляють проблематику трансгендерності. Виявлено зміну у інтерпретації трансгендерності в залежності від етапу суспільно-культурного розвитку людства.

Ключові слова: трансгендерність, трансгендерні образи, андрогінність, мистецтво, трансфемінізм, культура.

Постановка проблеми. Сутність людини як соціальної істоти пов'язана з суспільно-культурним контекстом, в якому вона існує. Будучи результатом низки факторів світоглядного, релігійного, економічного, політичного, технологічного гатунків, вона є відбитком сучасного стану розвитку культури, а також тисячолітнього досвіду цивілізацій, що їй передували. Попри те, що біологічно зумовлена природа людини сприяє формуванню сталих гендерних ролей, існування особистості в контексті культури змальовує велику множину поведінкових варіацій, що є відповіддю на вимоги суспільства, запити, сформовані міфологічними, ідеологічними, релігійними настановами в конкретно-історичний час. Інформаційний простір ХХІ ст. демонструє актуалізацію перегляду гендерного визначення як чогось сталого та такого, що наперед визначене біологічною природою людини. Хоча лише протягом останнього століття внаслідок розвитку технологій в сфері медицини наявною стала можливість кардинальної зміни гендеру, в історії мистецької практики були наявні трансгендерні образи, що датуються часами стародавніх цивілізацій. Висвітлення філософсько-культурологічних аспектів формування трансгендерних візій є завданням, що не здобуло достатнього наукового висвітлення у сучасній науковій думці.

Останні дослідження та публікації. Одне з перших обґрунтувань проблеми гендеру було здійснено в роботах американського автора Дж. Мані. Сучасне визначення даного феномену надає К. Уільямс. Серед розробок сучасних англійських авторів, що стосуються проблематики трансгендерності, виділяються праці, що увійшли до збірника «Transgender Studies Quarterly», в яких здійснюється обґрунтування теорії трансфемінізму – стаття С. Страйкер та Т. Беттчер і «перекладу» трансгендерності – Д. Гремлінга та А. Дутта. В роботах А. Вільгельма здійснюється висвітлення принципів градації індійської культури в гендерному відношенні, а саме – існування «третьої статі». Визначне місце у висвітленні аспектів візуальної презентації трансгендерності мають розробки Дж. Хелберстам.

Питання формування гендерної ідентичності у трансгендерів, роль соціальних факторів та модель гендерної ідентичності з точки зору крос-гендерного підходу розглядаються в працях С. Іванченко та Є. Шишлової. Російський автор Я. Кірей-Сітнікова прагне визначити трансгендерність із точки зору феміністської теорії. А. Чукуров звертає увагу на репрезентацію трансгендерності в художньому тексті. Проблема культурних практик, як основи формування культури, досліджено В. Большаковим.

Мета статті полягає у розкритті ключових етапів функціонування трансгендерних образів у контексті культурно-історичного розвитку мистецтва та виокремленні світоглядних настанов, що супроводжували їх появу. Розв'язання даної мети потребує кореляції термінів «гендер», «гендерна роль», «гендерна ідентичність», «трансгендерність» та виділення актуальних теорій, що становлять основу сучасного напрямку transgender studies (трансгендерні дослідження).

Виклад основного матеріалу. Одним із понять, що набуває все більшої актуальності на початку ХХІ ст. – є гендер, яке не варто ототожнювати з терміном «стать». «Поведінка, соціальні функції, стиль одягу та інші ознаки, які корелюють із приналежністю людей до деякої «статі» і при цьому не визначаються біологічно, прийнято об'єднувати поняттям гендер» [3; 19]. Слово «стать» у першу чергу апелює до біологічного природного начала. Зауважимо, що становлення термінологічного поля в сфері питань гендеру та гендерної ідентичності розпочалось лише в ХХ ст. Так автор, у роботах

якого висуваються та обґрунтовуються поняття «гендер», «гендерна роль», «гендерна ідентичність» – Дж. Мані визначав останню як «особистісне відчуття гендерної ролі, і гендерну роль як публічне вираження гендерної ідентичності» [9]. В його працях уперше гендер починає сприйматись як дещо відділене від біологічної статі.

У просторі філософсько-культурологічної думки інтерес до людини, її здатностей, внутрішніх та зовнішніх чинників, її поведінкова система почали аналізуватися набагато пізніше, ніж оточуючий світ. Система, пов'язана з гендерним визначенням людини, що сформувалася в процесі історичного розвитку, демонструвала достатньо жорстку опозицію звичне-нове, своє-чуже, внаслідок чого були наявні стереотипи, пов'язані не лише з психологічним самоусвідомленням людини, але й тих ролей, які вона виконує в своїй життєдіяльності. Достатньо показовим є те, що і в первісному суспільстві, і за часів стародавніх цивілізацій діяльність більшості населення була зумовлена віком та статтю, причому ані уподобання, ані здібності не відігравали значення при розподілі функцій. Цю ідею підкреслює в своїй праці В. Большаков, указуючи, що «з усього населення племені виділяються вожді, чаклуни, старійшини. Інше населення практично розшаровується в основному за віком і статтю. Статеве розмежування вельми виразне. У господарській діяльності функції чоловіків і жінок розділені. Чоловіки зайняті полюванням, рибальством, ремеслом. Жінки – найчастіше збиральництвом, господарськими справами» [1; 20].

Попри те, що наявним був розподіл діяльності між чоловіками та жінками, в мові деяких культур або не існувало поділу на стать, або звична бінарність схеми чоловік-жінка, доповнювалася ще середнім родом. Сучасний автор Я. Кірей-Сітнікова звертає увагу, що ««гендерних» ролей, відповідно до євроцентричних уявлень Дж. Мані, було лише дві: жіноча та чоловіча. Таким чином, «гендер» – це англоцентрична термінологія, використовувана для опису євроцентричного явища» [3; 12]. Проте в таких культурах, як давньоіндійська, належність до чоловіків чи жінок залежала від їх можливості народжувати дітей, існував також «нейтральний гендер» – *parumsaka*, який, за визначенням А. Вільгельма, включав дітей, людей, не здатних мати дітей з певних фізіологічних причин і тих, що дали обітницю безшлюбності та люди «третього гендеру», тобто *Tritiya-prakriti* [11].

Лише за Нового часу виникають перші паростки можливості самореалізації, коли людина здатна не успадковувати професійну діяльність предків, виражати власні уподобання та смаки. Якщо діяльність визначалась гендером і стосовно зовнішнього візуального оформлення існували чіткі приписи, як-от тип одягу, норми поведінки, то в мистецькій практиці можна спостерігати функціонування образів, що демонстрували трансгендерність. Термін «трансгендерність» за визначенням С. Іванченко це – «загальний термін для позначення людей, чий гендер (соціальна стать) і біологічна стать не співпадають» [2]. Тож предметом даного дослідження є виокремлення, в першу чергу, візуальної презентації образу трансгендера в контексті культурно-мистецьких практик. Проте зазначимо, що існують різні типи людей, що відносять себе до протилежної статі – транссексуали, трансвестити, андрогіни. До трансгендерів С. Іванченко відносить також інтерсексуалів та бігендерів. Не беручи до уваги психологічні аспекти самоусвідомлення трансгендерів, зазначимо, що про цей термін можна вести мову саме тоді, коли відбувається візуальна самопрезентація.

Одним із найдавніших трансгендерних образів, що знайшли відображення в мистецькій практиці, були згадки та зображення міфологічних істот – андрогінів, що мали у собі і жіночі, і чоловічі ознаки та були предками для існуючих зараз людей. Їх зухвалість та самозакоханість викликали гнів богів, які розділивши їх навпіл, примусили шукати власну половину. Даний міф виступає, з одного боку, поясненням виникнення людей, як двох частин, що мають дві статі. З іншого боку, в ньому представлені давні уявлення про дуалістичність людської істоти, в якій сплетені розум та почуття, жіноче та чоловіче начало.

Наступним прикладом, що так само міститься в античній міфології, є образ Гермафродіта – сина Афродіти та Гермеса, який від народження мав чоловічу стать, проте закохавшись у німфу Салмакиду, з'єднався з нею, перетворившись на одну людину. Варто відмітити, що якщо в даному випадку йде мова про андрогінів, що мають невизначений гендер або об'єднують риси обох, то вже на прикладі грецького театру можна спостерігати іншу іпостась трансгендерності. Акторами в грецькому театрі були виключно чоловіки, що грали будь-які ролі, в т. ч. й жіночі. Їх вміння були пов'язані з майстерністю співу, танцю, читанням прози та віршів. Зміна ролі актором передбачала одягнення маски, яка не лише відтворювала певний емоційний стан, але також була втіленням однієї з гендерних ролей, що визначала не лише стать, але й соціальний статус та вік.

За доби еллінізму поширюються два жанри – міма та пантоміма. Міма, що являла собою імпровізацію з комічним змістом, допускала участь в якості виконавців жінок. Проте пантоміма зберігала зв'язок із попереднім етапом розвитку грецького театру, адже її виконували виключно чоловіки, граючи обидві гендерні ролі. Причина подібних трансгендерних візій пов'язана з тим, що

театр на ранніх етапах уподібнювався храмові бога Діоніса, а всі актори поставали в якості його служників і мали виступати зразком для наслідування.

Є. Шишлова вказує на те, що андрогінність може розглядатись у реальному та символічному вимірах. Символічна андрогінність притаманна міфологічному світогляду та є наявною у більш пізніх культурно-історичних епохах, насамперед, у добі середньовіччя. Андрогінність, що проявляється у зображенні людей, які розрізняються здебільшого за одягом, натомість мають майже ідентичні риси жіночо-чоловічого обличчя, виступає обґрунтуванням можливості виступати уособленням божественного начала, що триєдине за своєю сутністю і позбавлене статевої визначеності. «Символічна андрогінність існувала і поки існуюча в різних формах (міфах, легендах, ритуалах), і в різних планах (уявному, містичному, реальному), свідчить про прагнення людей до єдності і цілісності, про потребу пережити ритуально і реальну андрогінність» [5; 250]. Не зовсім доречним є намагання розширити потребу у переживанні реальної андрогінності на людство як біологічний вид, проте певні аспекти даного підходу заслуговують на увагу. «Таким чином, у період Середньовіччя андрогінність включається в число ознак духовного вдосконалення. Людська досконалість мислиться як єдність, як відображення божественної досконалості Всього в Одному. Філософська інтерпретація андрогінності набуває містичний, метафоричний характер» [5; 246].

Маніфестарний характер здобуває трансгендерність за доби Відродження. Народження жанру опери, що мала відродити ідеали грецької античної трагедії, сприяють появі нових героїв. Співаки-кастрати, що панували в опері, майстерно виконуючи і жіночі, і чоловічі ролі, поставали уособленням двох гендерів одночасно. Їх тілесність, причому мається не лише візуальність, а, в першу чергу її звуковий атрибут, що зазнала чималих змін завдяки оперативному втручанням, символізувала єдність двох світів. Ці співаки виступали уособленням прагнення вийти за межі буденності, простоти та зрозумілості людського існування, наміру стати носієм небувалого творчого обдарування.

Подальші приклади трансгендерних образів можна віднайти в мистецькій практиці наступних століть, проте вони не будуть мати системний характер. Принципово інша ситуація наявна в ХХ та ще й більшій мірі в ХХІ ст. Якщо вести мову про ХХ ст., то воно є часом найбільш активного візуального позиціонування андрогінності в культурній та мистецькій практиці. Дж. Хелберстам вказує на значний інтерес до теми трансгендерності в сучасному мистецтві. Так окремі митці прагнуть створити в своїх роботах, в першу чергу в тих, що апелюють до візуального начала (живопису, фотографіях, колажах та інсталяціях), враження переходу від одного гендеру до іншого. Подібні твори мають певний характер незавершеності, присутності одночасно в двох місцинах. Серед авторів, що звертаються до відтворення трансгендерних образів, згадуються фотограф Дель ЛаГрейс Волкано (Del LaGrace Volcano), Л. Бесемер (Linda Besemer), яка створює картини, інсталяції, скульптури та британська художниця Дж. Савіль. «Трансгендерне тіло сприймається як перехідне тіло і як місце обговорення медичних та наукових конструкцій гендеру, коли ж настає час змалювати трансгендерне тіло у плоті, вони завжди постає як транссексуальне тіло. Проте в образах цих авторів, трансгендерне тіло не приводиться до транссексуального тіла, воно зберігає ознаки своєї власної двозначності та амбівалентності» [7; 97].

У літературі відбувається акцентуація на героях-трансгендерах (Чак Поланік «Невидимки»), в кінематографі – виникає низка робіт, що висвітлюють проблему трансгендерності: «Дівчина з Данії» (2015 р.), «Хлопці не плачуть» (1999 р.), «Моє життя в рожевому кольорі» (1997 р.) А. Берліне. Кінематограф завжди прагне репрезентувати найбільш актуальні теми, що матимуть значний інтерес публіки. А. Чукуров зауважує, що практично всі кінострічки, пов'язані з даною проблематикою, вийшли на рубежі ХХ–ХХІ ст., що вказує на «крайню актуалізацію даної теми в новому тисячолітті і на глибинні трансформації, що відбуваються на наших очах» [4; 60], які вже наявні в суспільстві та будуть здобувати більш системний характер.

Значний успіх на концертній естраді мають виконавці – трансгендери – переможці конкурсу «Євробачення» Дана Інтернешнл, Кончіта Вюрст. «Прикладом поступової андрогінізації суспільства може служити задіяність андрогінних індивідів у сфері культури (в образотворчій діяльності, літературі, кінематографі, музиці), їх все більша затребуваність у модельному і шоу бізнесі, рекламі» [5; 250]. Публічні особи, які частіше стають провісниками трансгендерності – як-от модель Андреа Пежич, режисери, сестри Вачовські, українська виконавиця Зіанджа, – не лише формують позитивне ставлення до проблеми трансгендерності, але, насамперед, можуть реалізувати власні прагнення та право відповідати тому гендеру, який для них міг бути недоступним у минулому. В повній мірі це здійснений намір зламати природну визначеність, вивільнення шляхом трансформації тілесності.

«Ми стаємо свідками трансформації самого поняття андрогіна: від андрогіна як першолюдини до божественного, ритуального, психологічного і, нарешті, андрогіна як

«постгендеру». Феномен андрогіна, що виникає на індивідуальному і соціальному рівнях, може бути інтерпретований як сутнісна властивість індивіда і як об'єктивна соціальна тенденція» [5; 251]. Даний вислів у повній мірі можна віднести не лише до андрогінності, а й до трансгендерності як такої, частиною якої вона виступає. Постмодерні реалії змінюють світ, ламаючи усі кордони, які раніше обмежували буття – час, простір, біологічну заданість. Звісно, актуальність проблем, пов'язаних із гендером, призводять до того, що певні аспекти починають мати дещо примусовий характер, на що вказує Д. Гремлінг. «Ця політична економія перекладу означала, що такі поняття, як трансгендер, отримали певний ступінь примусового використання та універсальну амбіційну розбірливість серед гендерно-варіантних спільнот, позиціонуючи інші терміни як більш «регіональні» або культурно обмежені, і навіть як менш шанобливі або онтологічно точні» [6; 342]. Проте варто відзначити, що доцільність висвітлення різних аспектів трансгендерності – етичних, моральних, політичних є виправданим, адже мова йде про можливість існування в соціумі згідно власному самовідчуттю. В якості однієї з течій, що відстоює право трансгендерів, виступає трансфемінізм, основними постулатами якого є вимога можливості людині ідентифікувати себе так, як їй цього заманеться, не беручи при цьому до уваги її досвід, стать, вік чи інші чинники та можливість змінювати свою тілесність згідно бажанню. «Ми також сподіваємося на те, щоб сприяти ще більш радикальним уявленням про соціальний порядок, що створює простір для всіх нас, незалежно від раси, стану, статі, гендеру, сексуальності, здібностей, мови, нації та будь-якого іншого статусу, який сьогодні робить нас вразливими до насильства і несправедливості. Трансфемінізм є частиною, але лише частиною, цієї більшої боротьби» [10; 13].

Низка авторів висувають поняття «постгендер», що має охоплювати сучасне ставлення до проблеми гендеру. Якщо традиційне суспільство пропонувало жорстку опозицію, засновану на статевій ознаці, модерн пропонує поняття «гендер», що висвітлює значення соціальних ролей, то для постмодерного суспільства притаманне розуміння постгендеру, що є означенням андрогінності, втіленої на практиці. Загалом, можна відмітити, що відбувається розширення розуміння трансгендерності, спрямоване на об'єднання людей, які, ймовірно раніше ніколи б не знайшли між собою нічого спільного. «Така група разом із прекрасними градаціями транс досвіду та ідентичності може полегшити спілкування та, отже, створити реальність спільноти з міжсекторальними соціальними потребами та політичними цілями» [12; 234]. Саме це широке, а не вузьке значення даного терміну, створює значне поле для трансгендерних досліджень. Варто відмітити, що чимало сучасних дослідників пропонують використовувати частку транс– для того щоб окреслити великий спектр явищ, актуальних для сьогодення. «Термін «trans» може бути назвою широкого спектру різноманітних форм знання мінливих модусів буття» [8; 5], він виступає проти історії гендерного розрізнення.

Зауважимо, що для американського наукового дискурсу гендерні дослідження стали одним з актуальних напрямів. Він представлений не лише окремими теоретичними розробками, а досить часто виступає в якості провідних наукових програм у вищих навчальних закладах; наявні приклади заснування журналів, сконцентрованих на висвітленні проблем трансгендерності, як-от «Transgender Studies Quarterly».

Висновки. Аналіз появи трансгендерних образів у контексті культурно-мистецької практики дає можливість зазначити трансформацію ставлення до гендеру. Дані візуальні маніфестації пройшли значний шлях від сакральних до буденно-життєвих. Ставлення до них у контексті історичного розвитку людства було зумовлене світоглядно-ідеологічним підґрунтям, притаманного конкретній добі. Велика кількість візуальних образів у ХХ–ХХІ ст., пов'язаних із трансгендерністю, стає свідченням зародження нового типу ставлення до гендерної ідентичності. В рамках філософсько-культурологічного знання відбувається формування напряму досліджень, пов'язаних із гендером загалом та трансгендерністю зокрема. Провідні теорії, що можна віднести до цього напряму, належать американським авторам, серед яких можна згадати Дж. Мані, Дж. Хелберстам, С. Страйкер, Т. Беттчер. Виокремлюється тенденція звернення до трансфемінізму, де наголошується ідея права людини бути вільною у самоідентифікації, незалежно від досвіду, статі, віку чи інших чинників, здатних обмежити її право бути собою.

Список використаної літератури

1. *Большаков В. П.* Культурные практики в процессах становления культуры / В.П. Большаков // Вестник СПбГУКИ. – 2016. – № 2 (27). – С. 16–22.
2. *Иванченко С. Н.* Трансгендерность, гендерная идентичность и гендерные стереотипы [Электронный ресурс] // Психологические исследования: электрон. науч. журн. – 2009. – № 6 (8). – Режим доступа: <http://psystudy.ru>.

3. *Кирей-Ситникова Я.* Трансгендерность и трансфеминизм / Я. Кирей-Ситникова. – М. : Саламандра, 2015. – 200 с.
4. *Чукуров А. Ю.* Трансгендерность как феномен культуры и его репрезентация в художественном тексте / А. Ю. Чукуров // Общество. Среда. Развитие. – 2017. – № 3. – С. 53–60.
5. *Шишлова Е. Э.* Психологическая и философская рефлексия феномена андрогина как «постгендера» / Е. Э. Шишлова // Вестник МГИМО–Университета. – 2014. – № 1. – С. 244–253.
6. *Gramling D.* Introduction / D. Gramling, A. Dutta // Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2016. – Volume 3, Numbers 3–4. – P. 333–356.
7. *Halberstam J.* In a queer time and place: transgender bodies, subcultural lives / Halberstam J. – New York University Press, 2005. – 212 p.
8. *Halberstam J.* Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability (American Studies Now: Critical Histories of the Present) / J. Halberstam. – University of California Press, 2018. – 144 p.
9. *Money J., Ehrhardt A. A.* Man and woman, boy and girl: Differentiation and dimorphism of gender identity from conception to maturity. Johns Hopkins U. Press, 1972. – 311 p.
10. *Stryker S., Bettcher T. M.* Introduction. Trans/Feminisms / Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2016. – Volume 3, Numbers 1–2. – P. 5–14.
11. *Wilhelm, A. D.* Tertiya-Prakriti: People of the Third Sex. Understanding Homosexuality, Transgender Identity and Intersex Conditions Through Hinduism. – Philadelphia : Xlibris Corporation, 2004. – 294 p.
12. *Williams C.* Transgender / Cristan Williams // TSQ: Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2014. – Volume 1, Numbers 1–2. – P. 232–234.

References

1. *Bol'shakov V. P.* Kul'turnyye praktiki v protsessakh stanovleniya kul'tury / V. P. Bol'shakov // Vestnik SPbGUKI. – 2016. – № 2 (27). – S. 16–22.
2. *Ivanchenko S. N.* Transgendernost', gendernaya identichnost' i gendernyye stereotipy [Elektronnyy resurs] // Psikhologicheskkiye issledovaniya: elektron. nauch. zhurn. – 2009. – № 6 (8). – Rezim dostupa: <http://psystudy.ru>.
3. *Kirey-Sitnikova Y. A.* Transgendernost' i transfeminizm / Y. Kirey-Sitnikova. – М. : Salamandra, 2015. – 200 s.
4. *Chukurov A. Yu.* Transgendernost' kak fenomen kul'tury i yego reprezentatsiya v khudozhestvennom tekste / A. Yu. Chukurov // Obshchestvo. Sreda. Razvitiye. – 2017. – № 3. – S. 53–60.
5. *Shishlova Ye. E.* Psikhologicheskaya i filosofskaya refleksiya fenomena androgina kak «postgendera» / Ye. E. Shishlova // Vestnik MGIMO–Universiteta. – 2014. – № 1. – S. 244–253.
6. *Gramling D.* Introduction / David Gramling, Aniruddha Dutta // Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2016. – Volume 3, Numbers 3–4. – P. 333–356.
7. *Halberstam J.* In a queer time and place: transgender bodies, subcultural lives / Halberstam Judith. – New York University Press, 2005. – 212 p.
8. *Halberstam J.* Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability (American Studies Now: Critical Histories of the Present) / Jack Halberstam. – University of California Press, 2018. – 144 p.
9. *Money J., Ehrhardt A. A.* Man and woman, boy and girl: Differentiation and dimorphism of gender identity from conception to maturity. Johns Hopkins U. Press, 1972. – 311 p.
10. *Stryker S., Bettcher T. M.* Introduction. Trans/Feminisms / Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2016. – Volume 3, Numbers 1–2. – P. 5–14.
11. *Wilhelm A. D.* Tertiya-Prakriti: People of the Third Sex. Understanding Homosexuality, Transgender Identity and Intersex Conditions Through Hinduism. – Philadelphia : Xlibris Corporation, 2004. – 294 p.
12. *Williams C.* Transgender / Cristan Williams // TSQ : Transgender Studies Quarterly. – Duke University Press, 2014. – Volume 1, Numbers 1–2. – P. 232–234.

TRANSGENDER IMAGES IN CONTEXT OF CULTURAL AND ART PRACTICE

Tormakhova Anastasiia, PhD,

T. Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Transformations that refer to the meaning of transgender images in art are outlined, which provides for the disclosure of links between world outlook factors, the specifics of social development and their embodiment in the practical dimension. The work of American authors, included in the array of transgender studies, is considered, which allows us to talk about a new approach in the understanding of gender, gender identity and transgender. It is determined that this is the direction of interdisciplinary research, whose representatives are J. Halberstam, S. Stryker. A number of key aspects of the theoretical concepts of modern authors, developing the problems of transgender, are singled out. A change in the interpretation of transgender is revealed depending on the stage of the socio-cultural development of mankind.

Key words: transgender, transgender images, androgyne, art, transfeminism, culture.

UDC 316.34+008

TRANSGENDER IMAGES IN THE CONTEXT OF CULTURAL-ART PRACTICE

Tormakhova Anastasiia, PhD,
T. Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The aim of the article is to outline the transformations in the meaning of transgender images in art. The solution of this goal is connected with the disclosure of the links between worldview factors, the specifics of social development and their embodiment in the practical dimension.

Research methodology. The research works of American authors, included in the array of transgender studies, allows us to talk about a new approach in the understanding of gender, gender identity and transgender. This is the direction of interdisciplinary research, represented by J. Halberstam, S. Stryker, which allows us to talk about the formation of a new discourse aimed at eliminating any restrictions on gender identity.

Results. The value of visual transgender images depends on the ideological factors that determine the specificity of culture. At the end of the XX – beginning of the XXI century, transgender theory and ideas of transfeminism acquire the urgency, in which the human right to be free in self-identification, regardless of biological and cultural factors, is noted.

Novelty. The author singled out a number of key aspects of the theoretical concepts of contemporary authors who are developing the problems of transgender. A change in the interpretation of transgender is revealed depending on the stage of the socio-cultural development of humanity.

The practical significance. The results of this study may be important for forming an idea of the problem of transgendered and help to find ways to change attitudes towards it in the public consciousness.

Key words: transgender, transgender images, androgyne, art, transfeminism, culture.

Надійшла до редакції 2.11.2017 р.

UDC 008

THE GENDER WORLD VIEWED THROUGH CULTURE

Aliieva Sadagat, Candidate of cultural sciences, associate professor,
«Honored Worker of Culture» Head of the Department of «Culturology»,
Azerbaijan State University of Culture and Arts
sadagatbaku@mail.ru

The article highlights the gender issue as one of the urgent social and cultural problems of our time. One of the main components of the definition of culture is the problem of «women's issues». Today gender discrimination, prohibitions and prejudices against women are widespread both in scientific and social discussions and on the pages of the media. The gender restrictions that men face are translated from time to time only for discussion.

Not solving a serious problem hampers cultural and social progress. This leads to social injustice. Today a number of European scientists in the study of gender problems in theoretical concepts try to analyze its cultural essence. In the article the «female question» is analyzed in the culturological aspect.

Key words: culture, women's archetypes, gender, women in culture, women's spirit world.

Ustalenie problemu. One of the main components of the definition of culture is the problem of «women's issues». In the gender issue, it is important to analyze the «women's issue» in the culturological aspect.

The authors A. Losev [3], D. Rozhansky [4], Z. Khovanskaia [8], Mehdi Niiazi [12], O. Kurbanov [11] had made researches on this topic.

The aim. In this article it was given attention to the gender problem, which in our time is known as one of the urgent, social and cultural problems.

The problem of the research. The development of cultural processes in our time also contributed to the development of mechanisms of gender issues in society. In the gender study of culture the study of the thinking style of men and women in the structure of gender, styles of thinking, the interconnections of paradigms between masculine and feminine consciousness are important. One of the main components of the definition of culture is the problem of the «female issue». In the gender issue it is important to analyze the «female issue» in the cultural sense. A number of scholars and philosophers have developed theories and concepts for analyzing gender and women's issues.

In the article the author make an attempt to analyze some of these theories. There were some conceptual points that were revealed by the outstanding Swedish scientist Jung and the Austrian scientist Freud. The reason is that only these differences have opened new prospects for reflection on the problems of women. The Austrian psychologist in his theory believed that the subconscious and the Oedipus complex forming is fundamental, and even said that there was no psychoanalysis without this complex. And Jung